

Reštaurátorská dokumentácia

k dielu

Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času(Chronos) / Ukrižovanie Krista

*autor neznámy, datovanie r. 1815, SNM,
Lubovnianske múzeum- hrad v Starej Lubovni*

Mgr.art. Erika Benická
Liptovský Mikuláš
28. júna 2024

Základné identifikačné a technické údaje o predmete reštaurovania

Obec:	Stará Ľubovňa
Objekt:	Ľubovnianske múzeum – hrad v Starej Ľubovni
Názov:	Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času (Chronos)/ Ukrižovanie Krista
Umiestnenie:	v depozitári múzea
Rozmery:	pred reštaurovaním: 104 x 79 cm (v x š) po reštaurovaní : 117 x 81,5 cm (v x š) pomocný španovací podrám: 135 x 95 cm (v x š)
Materiál:	olej, plátno,
Technika:	olejomaľba na plátne
Datovanie:	r. 1815
Autor:	neznámy
Inv.číslo:	UH 17339
Prírastkové číslo:	2018/0011
Majiteľ diela:	Ľubovnianske múzeum-hrad v Starej Ľubovni
Investor obnovy:	FPU, PSK a Ľubovnianske múzeum-hrad v Starej Ľubovni
Reštaurovanie:	november 2023- jún 2024
Reštaurátor:	Mgr. art. Erika Benická

Analýza stavu zbierkového predmetu

Zbierkový predmet nesie poškodenia spôsobené prirodzenou degradáciou materiálu v dôsledku času a zmien klimatických podmienok, tiež mechanickým poškodením. Je nechránené oporným štítom, bez adjustácie, obojstranne maľované klasickým spôsobom so šepsoým podkladom na plátno, napustené glejovou izoláciou a tenkou vrstvou vysušenej maľby, pokrytej len povrchovou nečistotou. Stopy po ochrannej lakovej vrstve badať síce celoplošne, ale nepravidelne, nánosom vo zvlneniach plátna. Sivobiely povlak, vytvorený vysušením a vyzrážaním pojidiel farebnej vrstvy znemožňuje čitateľnosť malieb. Zbierkový predmet sa nachádzal starostlivo uložený, obojstranne s ochrannou vrstvou baliaceho materiálu PH neutral papiera, s pevnou kartónovou podložkou v zasúvacom regále v depozitári múzea.

Stav zbierkového predmetu pred reštaurovaním

Podložka (plátno) je z oboch strán deformovaná zvlnením a pokrčením, perforovaná narušením štruktúry a celistvosti plátna, ľanové vlákna sú polámané a mrvia sa. Je znečistená povrchovou nečistotou, príliš vysušená a krehká. Poškodenia pretrhnutím sa nachádzajú v dolnej časti, ide o horizontálny pás a v hornej časti, je to vertikálny pás, podložka- plátno už nespĺňa nosnú funkciu maľby. Obojstranná maľba je vysušená, pokrytá nánosom povrchovej nečistoty a biologických depozitov, miestami sivobielym zákalom a prasklinami – krakelážou v dôsledku vysušenia pojítok podkladu -izolácie a farebných vrstiev, ktoré sa postupne uvoľňujú a opadávajú, prevažne v miestach

perforácie, alebo pokrčenia podložky. Z výsledkov výskumu je zrejmé, že maľba je aplikovaná na tmavo okrovej kriedovej podkladovej vrstve na plátne, klasickou výstavbou, ako pri maľbe obrazov na ráme.

Zástava má po obvode (na strane s Ukrižovaným Kristom) 1 cm zahnuté okraje, upravené šitím. V dolnej časti pri chronograme sú okraje mierne potrhané, na niektorých miestach ostala zachovaná niť v stehoch šitia. Podľa zahnutia už namaľovanej plochy plátna a orezania kompozície malieb je predpoklad, že nosič maľby mal pôvodne väčší rozmer. V súčasnej dobe sa prezentuje v obdĺžnikovom tvare, voľne bez adjustácie.

Reštaurátorský zámer

Úrovníou požadovaného zásahu je **komplexné reštaurovanie diela**. Reštaurovaním budú z diela odstránené nevhodné sekundárne zásahy, dielu bude prinavrátená jeho hmotná podstata a umelecko-historická hodnota, aby mohlo byť plnohodnotne využívané pre expozičné a študijné účely odbornej i laickej verejnosti.

Reštaurátorský výskum

Bol vyhotovený v 1. etape projektu v r. 2022-2023, pozostával z metód nedeštruktívneho a deštruktívneho výskumu v postupe prevedenia:

1. ÚV luminiscencia (RTG, IRR) digitalizácia a úprava snímku
2. Odber vzoriek, ich chemicko - fyzikálna analýza
(vyhotovenie nábrusov, snímky stratigrafie, analýza vzoriek /SEM-EDS/ podkladu a fareb. vrstvy, štruktúry textílie, optická mikroskopia)
3. Stratigrafia (sondáž, tabuľky, grafy)
4. Vyhotovenie umelecko-historického popisu v rámci genézy diela

Neinvazívne metódy výskumu (UV, IRR, RTG)

neviditeľnými lúčmi zaznamenávajú stav zbierkového predmetu. V predošlej etape projektu (r.2022/2023) bol použitý výskum **ultrafialovými lúčmi**, ktorý bol zameraný na zhodnotenie a posúdenie predchádzajúcich opráv diela vyhotovením sady fotografií.

Invazívne metódy výskumu (odber, analýza a vyhodnotenie vzoriek, stratigrafia)

V rámci **invazívnych metód** boli z diela **odobraté vzorky z vrstvy maľby** (6 ks) a vzorka plátna (1 ks) a vzorka nite (1 ks) zo zahnutia okrajov zástavy a odoslané na rozbor do Chemicko - technologického laboratória Pamiatkového úradu v Bratislave, k spracovaniu v rámci vyhotovenia nábrusov a snímkov stratigrafie, chemicko-fyzikálnej analýzy vzoriek /SEM-EDS/ podkladu a farebnej vrstvy. Bola prevedená analýza štruktúry textílie (optická mikroskopia SEM-EDS).

**Analýza vzoriek z obojstranne maľovanej liturgickej zástavy
„Alegória času (Chronos)/Ukrižovanie Krista“
z Ľubovnianskeho múzea-hrad v Starej Ľubovni**

Pamiatkový úrad SR
Chemicko-technologické oddelenie
Cesta na Červený most 6
814 06 Bratislava

Akcia č.: 04/23
Naša značka: PUSR-2023/5919/19391/ZEL
Vypracoval: Mgr. Eva Čelková

Ing. Jana Želinská, PhD.
vedúca CHTO

V Bratislave, 15.03.2023

Telefón: +421-2/20 464 404
Fax: +421-2/54 775 844
E-mail: jana.zelinska@pamiatky.gov.sk

IČO: 31755194
DIČ: 2021491560

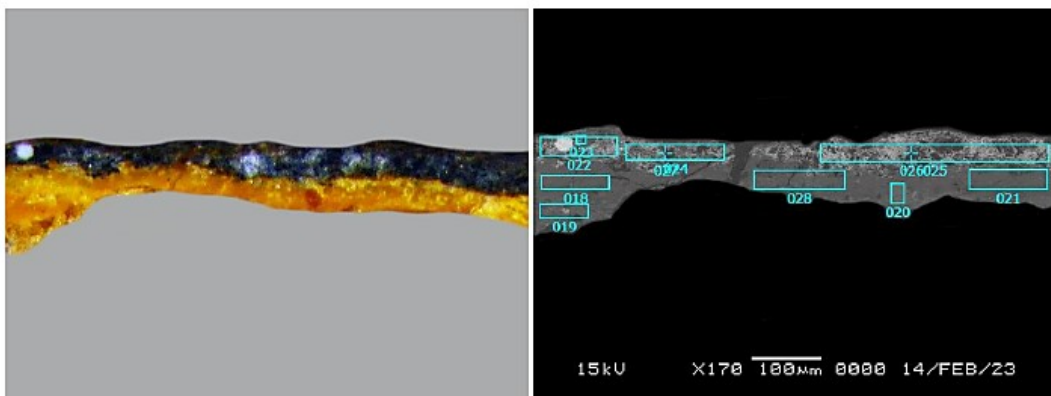
Bankové spojenie: Štátna pokladnica
IBAN: SK09 8180 0000 0070 0006 8939
www.pamiatky.sk

Miesto:	Stará Ľubovňa
Objekt:	Ľubovnianske múzeum – hrad (depozitár)
Predmet:	obojstranne maľovaná liturgická zástava (olejomaľba na plátne) „Alegória času (Chronos)/Ukrižovanie Krista“
Predpokladaný autor:	neznámy
Datovanie:	1815
Rozmery:	104 x 79 cm (v x š)
Inv. číslo: Prír. číslo:	UH 17339 2018/0011
Metódy prieskumu:	1. Optická mikroskopia v dopadajúcom svetle 2. Skenovacia elektrónová mikroskopia (SEM) s energo – disperznou spektrometriou (EDS)
Použité prístrojové vybavenie:	1. Polarizačný mikroskop Carl Zeiss JENAPOL, fotoaparát Canon EOS 6D 2. Skenovací elektrónový mikroskop JEOL JSM-6060LA s energo-disperzným spektrometrickým analyzátorom EX-23000BU, podmienky merania: tlak 15 Pa, urýchľovacie napätie 15 kV, pracovná vzd. 10 mm, BEI-compo
Počet vzoriek:	stratigrafická analýza – 6 vzoriek (15226 – 15228, 15230 – 15232) analýza plátna – 1 vzorka (15229) analýza nite – 1 vzorka (15233)
Mikrofotografia:	optická mikroskopia – 13 záberov elektrónová mikroskopia – 6 záberov
Objednal:	Mgr. art. Erika Benická

1. Stratigrafická analýza a SEM-EDS analýza, VIS/SEM

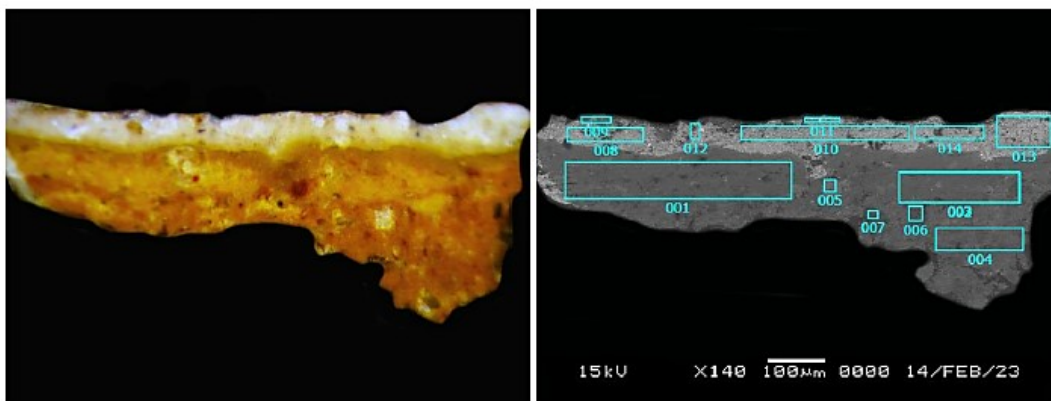
UKRIŽOVANIE KRISTA (averzná strana)

Vz. č. 1/15226A: tmavomodrá, pozadie - obloha

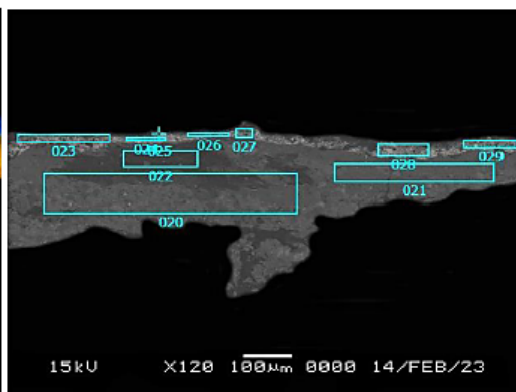
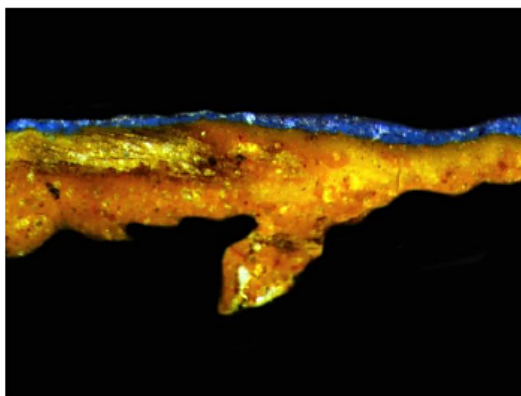
2. 23 – 58 µm tmavomodrá vrstva, obsahuje pruskú modrú, olovenú a barytovú bielobu, prímes uhličitanu vápenatého, hliniek a okrov
1. 26 – 92 µm okrový podklad, 2 vrstvy, spodná tmavšia, obsahuje železité hlinky a okre, prímes uhličitanu vápenatého; vrchná vrstva svetlejšia, obsahuje uhličitan vápenatý – kriedu, olovenú bielobu, ojedinele červené železité zrná, prímes hliniek a okrov

Vz. č. 2/15227B: inkarnát, bok v driekovej časti Krista

2. 24 – 77 µm biela vrstva, obsahuje olovenú a barytovú bielobu, prímes uhličitanu vápenatého
1. 67 – 275 µm okrový podklad, 2 vrstvy, spodná tmavšia, obsahuje železité hlinky a okre, prímes uhličitanu vápenatého; vrchná vrstva svetlejšia, obsahuje uhličitan vápenatý – kriedu, olovenú bielobu, ojedinele červené železité zrná, prímes hliniek a okrov

Vz. č. 3/15228A: modrá, zemeguľa za hadom

2. 17 – 33 µm modrá vrstva, obsahuje pruskú modrú, olovenú a barytovú bielobu, prímes uhličitanu vápenatého, hliniek a okrov
1. 65 – 213 µm okrový podklad, 2 vrstvy, spodná hrubozrnná tmavá vrstva, obsahuje železité hlinky a okre, prímes uhličitanu vápenatého; vrchná vrstva svetlejšia, obsahuje uhličitan vápentý – kriedu, olovenú bielobu, ojedinele červené železité zrná, prímes hliniek a okrov

Vz. č. 4/15229: plátno, ľavý dolný roh

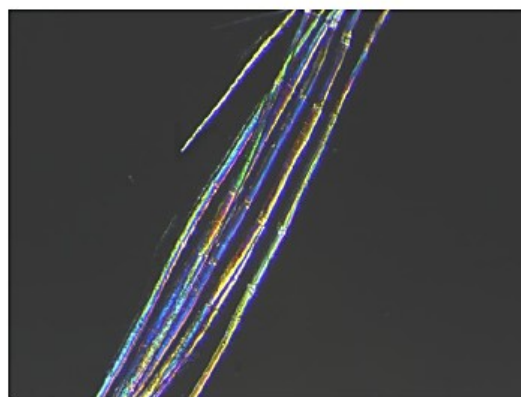

Opis vzorky:

Väzba: plátňová

Dostava (prepočítaná): 10 x 10 nití/1cm²

Vlákno: ľan

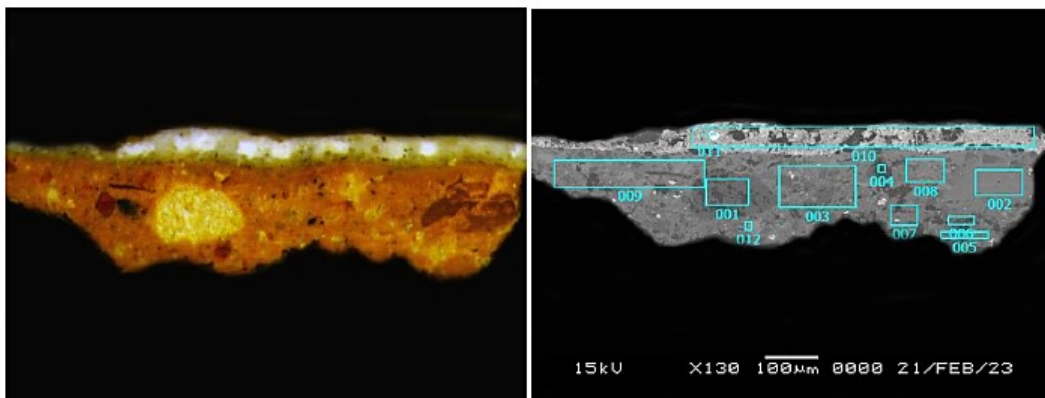
Obr. 1. Vlákno z plátna v prechádzajúcom svetle (tmavé pole)

Obr. 2. Vlákno z plátna v prechádzajúcom svetle (svetlé pole)

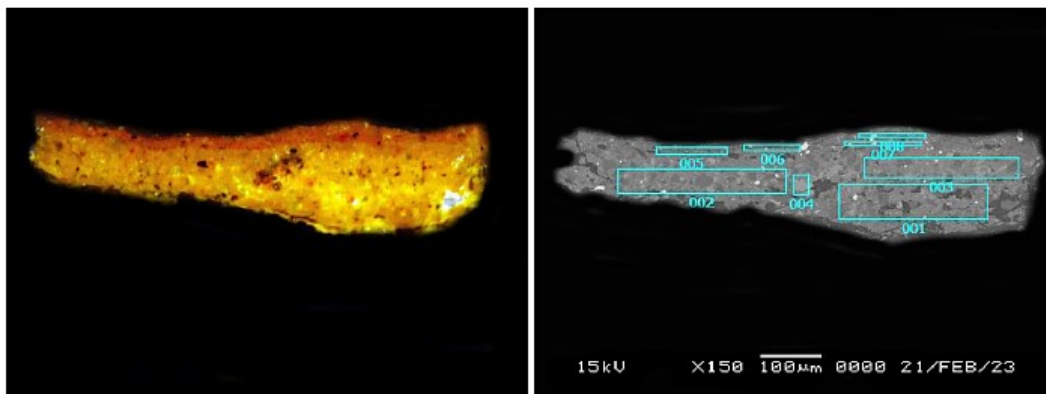
ALEGÓRIA ČASU/CHRONOS (reverzná strana)

Vz. č. 1/15230A: svetlosivá, belasá, plášť Chronosa

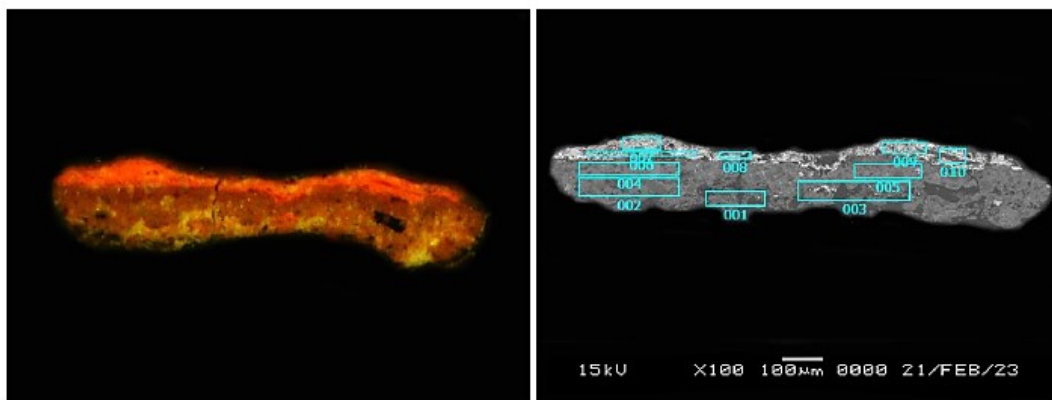
2. 17 – 57 μm svetlosivá vrstva, obsahuje olovenú a barytovú bielobu, prímes uhličitanu vápenatého
1. 55 – 184 μm okrový podklad, obsahuje železité hlinky a okre, prímes uhličitanu vápenatého

Vz. č. 2/15231B: hnedá, rukoväť kopy

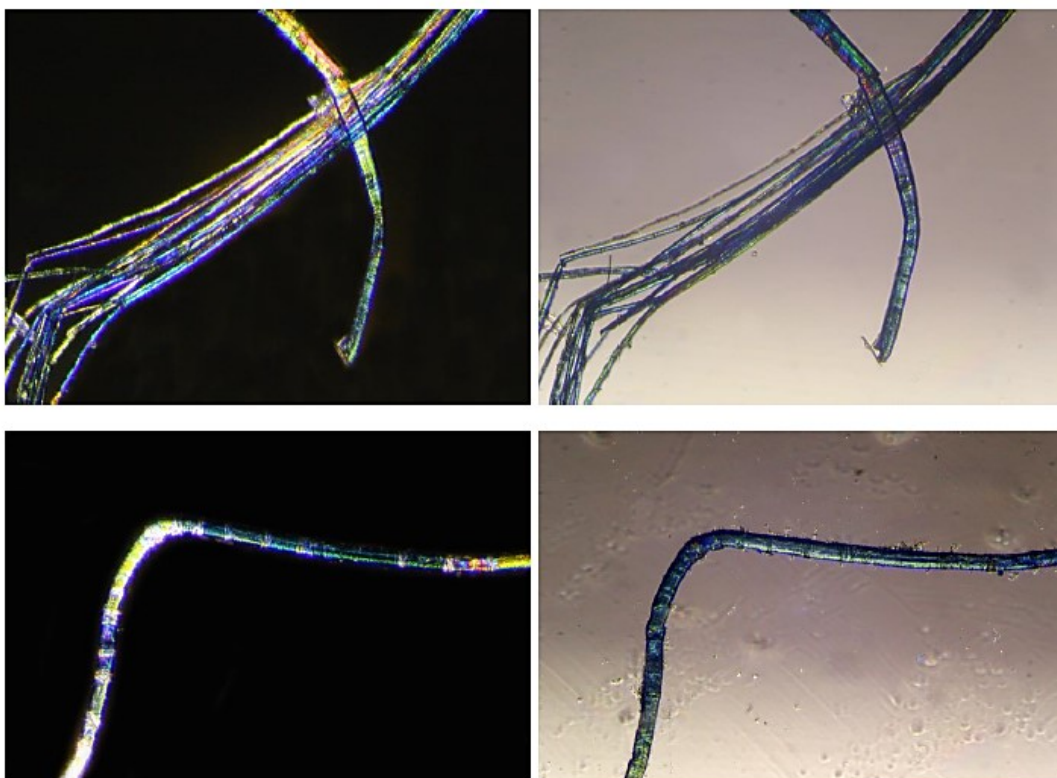
2. 20 – 35 μm červeno-hnedá vrstva, obsahuje olovenú bielobu, železité hlinky a okre, červené železité zrná, prímes barytovej bieloby, uhličitanu vápenatého
1. 74 – 146 μm okrový podklad, obsahuje uhličitan vápenatý, železité hlinky a okre, červené železité zrná, prímes olovenej bieloby

Vz. č. 3/15232A: červená, koruna

2. 15 – 58 μm červená vrstva, obsahuje olovenú a barytovú bielobu, mínium, prímes uhličitanu vápenatého
1. 72 – 143 μm okrový podklad, obsahuje železité hlinky a okre, prímes uhličitanu vápenatého

Vz. č. 4/15233: nit', zahnutie okraja vpravo hore

Obr. 3. Vlákno z nite v prechádzajúcom svetle (tmavé pole)

Obr. 4. Vlákno z nite v prechádzajúcom svetle (svetlé pole)

Vlákno: ľan

2. Záver

Dodané vzorky z obojstranne maľovanej liturgickej zástavy „Alegória času (Chronos)/Ukrižovanie Krista“ z Ľubovnianskeho múzea-hrad v Starej Ľubovni boli podrobené SEM-EDS analýze. Z uvedených rozborov vyplýva nasledovné materiálové zloženie vrstiev.

UKRIŽOVANIE KRISTA (averzná strana)

Rozborom plátennej podložky (vz. č. 4/15229) bolo zistené, že väzba je plátňová (dostava 10x10 nití/1 cm²). Z plátna bolo odobraté vlákno, ktoré bolo vyčistené a pozorované v prechádzajúcom svetle v tmavom a svetlom poli. Z pozorovania vlákna vyplýva, že ide o ľanové vlákno.

Na plátne sa nachádza okrový dvojvrstvový podklad, spodná vrstva podkladu je hrubozrnnejšia, obe vrstvy obsahujú uhličitán vápenatý, olovenú bielobu, ojedinele červené železité zrná a prímies hliniek a okrov.

Vo vzorke z tmavomodrej oblohy (vz. č. 1/15226A) sa na podklade nachádza tmavomodrá vrstva, ktorá obsahuje pruskú modrú, olovenú a barytovú bielobu, prímies uhličitánu vápenatého, hliniek a okrov.

Vo vzorke inkarnát z boku v driekovej časti Krista (vz. č. 2/15227B) sa na podklade nachádza biela vrstva obsahujúca olovenú a barytovú bielobu, prímies uhličitánu vápenatého.

Vo vzorke modrej zo zemegule za hadom (vz. č. 3/15228A) sa na podklade nachádza modrá vrstva, ktorá obsahuje pruskú modrú, olovenú a barytovú bielobu, prímies uhličitánu vápenatého, hliniek a okrov.

ALEGÓRIA ČASU/CHRONOS (reverzná strana)

Vo vzorke zo svetlosivého plášt'a Chronosa (vz. č. 1/15230A) sa na okrovom podklade, ktorý obsahuje železité hlinky a okre, prímies uhličitánu vápenatého, nachádza svetlosivá vrstva, ktorá obsahuje olovenú a barytovú bielobu, prímies uhličitánu vápenatého.

Vo vzorke z hnedej rukoväte kopy (vz. č. 2/15231B) sa na okrovom podklade, ktorý obsahuje uhličitán vápenatý, železité hlinky a okre, červené železité zrná, prímies olovenej bieloby, nachádza červeno-hnedá vrstva obsahujúca olovenú bielobu, železité hlinky a okre, červené železité zrná, prímies barytovej bieloby a uhličitánu vápenatého.

Vo vzorke z červenej koruny (vz. č. 3/15232A) sa na okrovom podklade obsahujúcom železité hlinky a okre, prímies uhličitánu vápenatého, nachádza červená vrstva, ktorá obsahuje olovenú a barytovú bielobu, mýnium, prímies uhličitánu vápenatého.

Zo vzorky nite zo zahnutia okraja vpravo hore (vz. č. 4/15233) bolo odobraté vlákno, ktoré bolo vyčistené a pozorované v prechádzajúcom svetle na tmavom a svetlom poli. Z pozorovania vlákna vyplýva, že ide o ľanové vlákno.

Ďalším postupom výskumu nasledovala **sondáž v rámci stratigrafie**, avšak až po upevnení uvoľnenej vrstvy maľby, nakoľko prácami lokálneho čiastočného čistenia a fyzickou manipuláciou mohlo dôjsť k jej trvalému poškodeniu. Bolo vyhotovených 6 čistiacich sond.

Legenda sondy čistenia:

<i>primárna vrstva</i>	-	<i>A0</i>	- ľanové plátno
		<i>A1</i>	- glejovo kriedový podklad
		<i>A2</i>	- vrstva maľby
		<i>A3</i>	- živичná izolácia /lak
<i>sekundárna vrstva</i>	-	<i>B0</i>	- ľanové plátno novšie
		<i>B1</i>	- podklad /tmelenie
		<i>B2</i>	- vrstva maľby /retuš
		<i>B3</i>	- živичná izolácia /lak

Vyhodnotenie sondážnych prác je zaznamenané fotograficky a prehľadne stratigrafickými tabuľkami s farebným vyznačením jednotlivých vrstiev maľby (zobrazené vo fotodokumentácii).

Stratigrafické tabuľky

poskytujú prehľad o množstve, mieste a farebných vrstvách všetkých vyhotovených sondách.

Tabuľka č.1	/sonda č. 1 /	-	Alegória času/Chronos
	/sonda č. 2 /	-	Alegória času /Chronos
	/sonda č. 3 /	-	Alegória času Chronos
Tabuľka č.2	/sonda č. 1 /	-	Ukrižovaný Kristus
	/sonda č. 2 /	-	Ukrižovaný Kristus
	/sonda č. 3 /	-	Ukrižovaný Kristus

Grafické znázornenie sekundárnych vrstiev

Výskyt na grafe znázorňuje lokálne poškodenia uvoľnených častí maľby a ich opadaním aj s podkladom na podložku- plátno **červenou farbou**. **Zelenou farbou** znázorňuje výskyt chýbajúcich častí plátna, alebo jeho poškodenia, **fialovou** sekundárne zásahy (zobrazené vo fotodokumentácii).

Vyhodnotenie reštaurátorského výskumu

Doterajší výskum primárne spočíval vo fotografickom zdokumentovaní aparátom pri použití bieleho svetla, bočného umelého svetla, a UV fluorescencie.

UV snímky

posudzujú a dokumentujú možné zásahy do kompozície a farebného riešenia obrazu v jeho histórii. Zobrazujú defekty pri nerovnomerne zachovanej lakovej vrstve, či mechanické poškodenia povrchu vrstvy maľby v dôsledku jej úbytku. Obraz má povrchové znečistenie, skresľujúce farebnosť a štruktúru maľby, poškodenia celoplošného opotrebovania materiálu.

Ide o úbytok maľby, nie o sekundárne či terciárne zásahy na jej povrchu. Avšak nie celkom zreteľne vidieť znaky opráv – korekcií olejovej farebnej vrstvy, možné zásahy na obidvoch maľbách v ich ústrednej časti, v dôsledku pôvodných úprav nosiča v rámci zmeny funkcie diela.

V maľbe Ukrižovanie Krista tieto neskoršie korekcie vykazujú fľaky v pozadí okolo postavy Krista, tiež upravená časť jeho tváre z pravej strany obrazu, v oblasti tuniky na bedrách Krista z pravej strany obrazu, v oblasti modrej drapérie anjela v ľavej hornej časti obrazu.

Na maľbe Alegória času vidieť v pozadí za kostlivcom šmuhy a vysvietenú plochu v tvare kopy, posunutú vyššie nad súčasným zobrazením. Avšak v tomto prípade snímok vykazuje len iný lom svetla a môže ísť o autorskú premaľbu (pentimento).

Stratigrafia

v rámci vyhotovenia sondáže maľby na zbierkovom predmete potvrdila na diele **Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času (Chronos)/ Ukrižovanie Krista** výskyt sekundárnych zásahov, sondážny odkryv preukázal prítomnosť sekundárnej vrstvy Sondážne práce potvrdili, že štruktúra maľby je postavená na ľanovom plátne Aoa s glejovou izoláciou, okrovo-hnedom kriedovom podklade A1, na ktorom je aplikovaná farebná vrstva maľby A2. Vrstva A3 je vrchná znečistená vrstva s lakom v pôvodnom stave. Sekundárne doplnené vrstvy podložky sa v doteraz prevedených sondách nenachádzajú (signované číslicou Boa a Bob), avšak nachádzajú sa sekundárne doplnené vrstvy maľby lokálnou formou B2 a laková vrstva B3.

Je predpoklad, že úprava a prezentácia obrazu ako liturgickej zástavy nie je pôvodná, po okrajoch plátna boli nepatrne slabo viditeľné zachované nálezy po zvyškoch zlatej polychrómie, pravdepodobne otláčenej z adjustácie obrazu do zlatého rámu zo strany maľby Ukrižovanie Krista. Taktiež je evidentná úprava zmenšením a orezaním formátu plátna po okrajoch do prezentovaného stavu obojstrannej liturgickej zástavy.

Maľba je realizovaná na okrovo-hnedom kriedovom podklade v tenkej vrstve, s čitateľnou štruktúrou ľanového plátna. Podložka je tenšie ľanové plátno, redšie tkané, s glejovou izoláciou. Čierne nite, použité na zahnutie okrajov sú z ľanového vlákna.

Návrh na reštaurovanie

1. Umelecko-historický popis
2. Opis diela
3. Zhodnotenie technického stavu diela
4. Základný cieľ, charakteristika a rozsah reštaurovania

Návrh na reštaurovanie pozostáva z výsledkov reštaurátorského výskumu a z vypracovania umelecko-historického popisu.

Umelecko-historický popis

Názov pamiatky:	<i>Maľba obojstranná z liturgickej zástavy „Chronos/Ukrižovanie Krista“</i>
Prírastkové číslo:	<i>2018/0011</i>
Evidenčné číslo:	<i>UH 17339</i>
Autor:	<i>Neznámy, nesignované</i>
Datovanie:	<i>1815</i>
Rozmery:	<i>104 x 79 cm</i>
Technika:	<i>olejomaľba na plátne</i>

Olejomaľba je komponovaná do obdĺžnika, namaľovaná z oboch strán plátennej podložky.

Na averzy je zobrazená scéna **Ukrižovania Krista**. Uprostred obrazu na tmavom pozadí je zasadený mohutný kríž s okrúhlou pätkou. Smerom nahor je kríž vyrezaný do hranatého tvaru. Ukrižovaný Kristus má zabodnuté tri klince, po jednom v dlaniach a jeden v oboch nohách. Telo Krista je jemne vyrysované, brušná časť pod rebrami je mierne prepadnutá. Hlavu má mierne naklonenú k ľavému ramenu, na tvári má trpiteľský výraz s veľkými zatvorenými očami. Na hlave má trňovú korunu, kvôli ktorej mu po tvári tečú kropaje krvi. Okolo hlavy je umiestnený jemný okrúhly pás naznačujúci svätožiariu. Cez bedrá má previazanú bielu látku preloženú v prednej časti a obchádza okolo tela. V zadnej časti po Kristovej ľavej strane mierne povieva, čo je zvýraznené bielym tvarom pripomínajúcim holubicu. Na hornom ramene kríža je pripevnená biela úzka nápisová páska, na ktorej sú štyri písmená v dvoch riadkoch: I N R I (Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum; Ježiš Nazaretský, kráľ židovský).

Kristus má na tele štyri hlavné krvácajúce rany. Každé krvácanie je sprevádzané smútiacim barokovým anjelikom s kalichom. Z Kristovej pravej ruky vyteká priamy prúd krvi, ktorý zachycuje anjel do zlatého kalichu. Anjel je otočený smerom ku Kristovi, cez plece má prehodený modrý kus látky ako šerpu. Menšie krídlo, ktoré je viditeľné spoza tela má červený detail v hornej časti. Kalich drží v pravej ruke, v ľavej ruke si pri plačúcich očiach pridrža bielu látkovú vreckovku. Z ľavej Kristovej ruky zachycuje prúd krvi pravou rukou anjel, ktorý je mierne pootočený k divákovi. Okolo pásu smerom k chrbtu a cez ľavé plece mu vane biela látka, ktorého koniec pridrža ľavou rukou na utieranie slz. Spoza pravého pleca mu vyčnieva malé biele krídlo. Tretia krvácajúca rana na pravom boku Krista má krv, ktorá vyteká v neprirodzenom oblúkovitom tvare. Pri konci prúdu sa vznáša anjel a ľavou rukou zachycuje krv do zlatého kalicha. Cez ľavé plece má prehodenú červenú látku, ktorá je v oboch koncoch spojená modrým špagátom. Spoza pravého pleca je možné vidieť časť krídla s modrým detailom v hornej časti. Pravú ruku má vystretú za sebou a v nej drží bielu vreckovku. Posledná krvácajúca rana je z pribitých nôh. Pri spodnej časti kríža sa vznáša anjelik, ktorý kalichom v ľavej ruke zachytáva krv z rany, tá taktiež vyteká oblúkovitým prúdom. Okolo pásu z ľavej strany pred ním aj za ním veje zlatý kus látky. V ľavej ruke drží sivú (modrastú) vreckovku.

Pri päte kríža je položená umrlčia lebka. Toto spojenie symbolizuje Adamov hrob. Kristov Kríž bol údajne zasadený na rovnakom mieste ako bol pochovaný aj prvý človek, Adam. Po ľavej strane kríža pri päte je umiestená guľa, po ktorej sa plazí had. Ten má v papuli červenú ružu. Had pri päte kríža symbolizuje, že Kristus svojou smrťou premohol hriech. V spodnej časti je po šírke maľby úzky biely pásik, na ktorom je latinský text: **DE VOTO RENOVANT CONFRATRES CrVCieM**. V texte je skryté datovanie v rámci chronogramu. – DVVCCVCM – MDCCCVV – 1815. V preklade to znamená "Križ obnovujú na základe sľubu spolubratia (členovia bratstva).

Pozadie obrazu je tmavé, opticky rozdelené do troch pásov. V spodnej časti je zem, ktorá má v pozadí kopce. Spoza nich vychádza ohnivá farba, ktorá postupne tmavne do tmavej nočnej oblohy. Maľba je kontrastná, v niektorých častiach môže telo Krista pôsobiť disproporčne.

Na reverznej strane je zobrazená personifikácia smrti na tmavom (hnedom) okrovom pozadí. Na tmavom podloží je stojaca ľudská kostra, okolo ktorej veje biela látka, tá má

v niektorých častiach rozstrapkané konce. Pravou rukou je mierne opretá o kosu, v ľavej drží presýpacie hodiny. Pri nohách má položených viacero druhov pokrývok hlavy. Z jej pravej strany sú to cirkevné pokrývky hlavy, kardinálsky klobúk je položený za pápežskou korunou. Priamo pod nohami kostlivca je položená biskupská čiapka. Z ľavej strany kostlivca sú umiestnené svetské pokrývky hlavy. Dve kráľovské koruny, rytierska helma s trojfarebnými páperím. Pred nimi je položené kráľovské žezlo. Podľa pestrých pokrývok hlavy je možné, že šlo o bratstvo všetkých stavov, laikov i duchovenstva a modlili sa za milosť dobrej smrti.

Takáto personifikácia kostlivca v kresťanskej symbolike bola zosobnením smrti. Zobrazovala sa, presne ako na maľbe, s presýpacími hodinami a kosou. Tá bola symbolom smrti a času. Maľby podobného typu na zástavách boli v 19. storočí rozšírené najmä v severnej Korzike. Je pravdepodobné, že zástavu dalo urobiť Bratstvo sv. Anny, ktoré fungovalo v Starej Ľubovni pri kostole sv. Mikuláša už od 17. storočia. V kaplnke sv. Anny, ktorú dalo bratstvo postaviť v polovici 17. storočia, je umiestnený oltár sv. Kríža. Oltár si prešiel úpravami koncom 19. storočia. Dá sa však predpokladať, že k oltáru bola vytvorená procesiová zástava v roku 1815. Čo môže byť tiež rokom opätovného sľubu bratstva.

Mgr. Daniela Reľovská, historik umenia

Opis diela

Maľba z cirkevnej zástavy, na averznej strane je zobrazený Ukrižovaný Kristus. Na vrchnom ramene kríža páska s nápisom I.N.R.I. Okolo kríža sa vznášajú štyria malí anjeli. Anjelici sú umiestnení v blízkosti štyroch Kristových rán. V rukách držia kalichy, kde tečie Kristova krv. Pod krížom je lebka s dvomi prekríženými kosťami. Z ľavej strany je zemeguľa, na ktorej je had, v ústach drží jablko. V dolnej časti je nápis s chronogramom: **DE VOTO RENO**VANT **Cr**ONFRATRES **Cr**V**Cie**M – DVVCCVCM – MDCCCVVV - 1815.

Na reverznej strane je zobrazenie Alegórie času (Chronos). Ide o zobrazenie kostry, okolo ktorej veje drapéria. V ľavej ruke má presýpacie hodiny, pravú má položenú na kose. Pri nohách má poukladané predmety sprava: kardinálsky klobúk, pápežskú tiaru, biskupskú mitru, vojenskú prilbu s pierkami, dve kráľovské koruny. Pod korunami je kráľovské žezlo.

Mgr. Daniela Reľovská, historik umenia

Zhodnotenie technického stavu

Dielo je prevedené na podložke z ľanového plátna. Vrstva maľby je vysušená, bola uvoľnená a opadávala. Maľba je na averznej strane Ukrižovania prevedená prevažne v tmavých modrých a hnedastých studených tónoch vyvážených kontrastnými svetlými objektmi Krista a anjelov v ústrednej časti obrazu. Na reverznej strane Alegórie času ide taktiež o tmavo modré až čierne pozadie v kontraste s zobrazením kostlivca a symbolov korunovácie v dolnej časti v teplých červených a okrových tónoch. Miestami na tmavších farebných plochách sa nachádza po oboch stranách výraznejší sivobiely zákal v stredovej časti vznikli perforované miesta, potrhávanie plátna je v hornej časti vertikálne, v dolnej časti pozdĺžne. Plátno je celkovo zvlnené, pokrčené, maľba miestami opadaná celoplošne, väčšou mierou v dolnej časti.

Základný cieľ, charakteristika a rozsah reštaurovania

Doterajšie zásahy na zbierk. predmete: úprava formátu a veľkosti, lokálne sekundárne zásahy

Stav zbierkového predmetu: na diele boli v rámci výskumu po upevnení maľby prevedené sondážne práce, dielo je fixované na pomocný španovací pod rám

Cieľ:	komplexným reštaurovaním prinavrátiť originálu pôvodnú podobu a zachovať jeho hmotnú podstatu upevnením defektných miest v podloží, podklade a vrstve maľby, očistením a doplnením pojidiel a matérie, farebným scelením a konzervovaním. Vzhľadom na rozsah a príčiny narušenia, ktoré sa postupom času môžu zhoršovať, je pre zachovanie nevyhnutné dielo stabilizovať a komplexne zreštaurovať.
Druh a rozsah prác:	komplexné reštaurovanie diela v postupe upevnenia podložky, podkladu a vrstvy maľby, čistenia, tmelenia emulzným tmelom s prímiesou živočíchových látok, kriedy, Arabskej gúmy, ľanového oleja a zmäkčovadiel na obojstranných maľbách, výtvarné scelenie doplnených a poškodených častí maľby na oboch stranách nápodobivou retušou, záverečné konzervovanie maľby fixačným prípravkom na maľbu a textil, zvesenie vypnutého nosiča z pomocného podrámu, zahnutie okrajov, stehovanie voskovou niťou a zalisovanie okrajov zástavy, vloženie drevených líšt do okrajových záhybov v rámci výstuže a adjustácie
Súčasný využitie zbierk. predmetu:	uloženie v depozitári múzea
Využitie po reštaurovaní:	prezentácia v stálej expozícii múzea

Po ukončení a vyhodnotení reštaurátorského výskumu v súlade s návrhom na reštaurovanie boli prevedené na diela reštaurátorské práce podľa návrhu na reštaurovanie, vyhodnotené písomne a fotograficky zdokumentované.

Reštaurátorská realizácia

Reštaurátorské práce na diela prebehli v súlade s návrhom na reštaurovanie v postupe:

- celoplošné upevňovanie a lisovanie maľby oboch strán liturgickej zástavy zaistením pomocou glejového roztoku s ochranným prelepom japonským papierom
- v rámci prevedenia sondážnych prác pri reštaurátorskom výskume bolo nevyhnutné v mieste čistenia stabilizovať vysušenú vrstvu maľby roztokom s vhodnými pojidlami pre maľbu a textil (glejový roztok a Tyloza) a so zmäkčovadlami (Glycerín) a zaistením prelepom japonským hodvábnym papierom, následné tepelné zalisovanie vrstiev maľby na aversnej strane zástavy Alegória času (Chronos)
- pokračovanie v upevnení uvoľnenej vrstvy maľby a zaistením prelepom japonským hodvábnym papierom, lisovanie vrstiev maľby na reverznej strane zástavy/ Ukrižovanie Krista
- upevnenie nosiča maľby-plátna napustením roztokom na báze etylénavinyl acetátu, upevnením perforovaných miest a trhlín výplňou ľanovým vláknom
- nadstavenie okrajov zástavy, zastehovanie voskovou niťou v spoji, upevnenie sklolaminátovou tkaninou a lepidlom na textil na vodnej báze v kombinácii so zatavovacím práškom na textil
- vypnutie nosiča na pomocný španovací rám väčších rozmerov s pohyblivými čapmi
- po vyrovnaní plátna a upevnení maľby nasledovalo odstránenie prelepu japonským hodvábnym papierom z oboch strán zástavy

- čistenie maľby na averznej strane (Alegória času/Chronos) prebiehalo postupným odstraňovaním povrchovej nečistoty mechanicky skalpelom za pomoci pinzety a vatových tampónov (voda, detské mydlo), ale aj chemicky (Aceton, Terpentín)
- čistenie maľby na reverznej strane (Ukrižovanie Krista) tým istým spôsobom
- po očistení obidvoch strán som pristúpila k zjednoteniu a spevneniu nosiča postupným dokladaním a upevňovaním kúskov plátna v chýbajúcich častiach, ich zatavovaním pomocou sklolaminátovej tkaniny a zatavovacieho prášku na textil
- doplnenie chýbajúcich častí maľby emulzným tmelom s prímесou živých látok, kriedy, Tylózy, papieroviny a oživenie pomocou zmäkčovadiel (riedky glycerínový roztok) na obojstranných maľbách a na hranách nadstavených okrajoch zástavy do formátu
- výtvarné scelenie doplnených a poškodených častí maľby na obidvoch stranách nápodobivou retušou (akvarel, Maimery)
- záverečné konzervovanie maľby fixačným prípravkom na maľbu a textil
- zvesenie vypnutého nosiča z pomocného podrámu, zahnutie okrajov stehovaných voskovou niťou a zalisovanie okrajov zástavy
- vloženie drevených lišt do okrajových záhybov v rámci výstuže a adjustácie
- namontovanie závesných očiek a vypnutie zástavy na pomocný španovací drevený pod rám

Reštaurátorská dokumentácia

Po zreštaurovaní diela bola vyhotovená písomná a fotografická dokumentácia z výskumu a z priebehu reštaurovania v tlači a aj elektronicky (DVD)

Použitý materiál

- 4 -6% glejový vodný roztok
- japonský hodvábný papier
- Aceton,
- Terpentín
- Phenol
- detské mydlo, vatové tampóny
- glycerínový roztok
- vata hydrofilná
- zatavovací prášok a lepidlo na textil na vodnej báze
- sklolaminátová tkanina (15g)
- biely glejovo-kriedový a akrylový tmel
- Spinkovačka a tepelná špachtľa
- smrekový španovací pod rám k adjustácii
- ľanové plátno na dubláž
- reštaurátorská žehlička, voskový papier
- akvarelové farby zn. Maimery na retuš maľby
- retušovacie štetce, pinzeta, skalpel
- živý záverečný lak /Damara v Toluéne/
- UV spray akrylový saténový lak zn. J. α B.
- dve drevené lišty a závesné kovové očky v rámci adjustáže
- vosková niť

Fotodokumentácia

k dielu

Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času(Chronos) / Ukrižovanie Krista

***autor neznámy, datovanie r. 1815, SNM,
Eubovnianske múzeum- hrad v Starej Eubovni***

Stav pred reštaurovaním

reverzná strana, Alegória času /Chronos
celok, detaily 4, 16, 5 a 9
detaily 9,1,8 a 22
averzná strana, Ukrižovanie Krista
celok, detaily, 1,21 a 24
detaily 20 a 25

UV snímky

reverzná strana, Alegória času /Chronos
celok, detaily 2,1,4 a 18
detaily 10 a 11

averzná strana, Ukrižovanie Krista
celok, detaily 16, 17, 2 a 3
detaily 23, 20, 6 a 7
detaily 20, 13 a 29

Upevnenie a lisovanie maľby

averzná strana, Alegória času /Chronos
snímanie ochranného prelepu 1-4, celok
reverzná strana, Ukrižovanie Krista
snímanie ochranného prelepu 1-4, celok

Stratigrafia

averzná strana, Alegória času /Chronos
sondáž, sondy čistenia 1-3, detail
graf úbytku maľby, Alegória času
graf úbytku plátna, Alegória času
graf sekundárnych zásahov, Alegória času

reverzná strana, Ukrižovanie Krista
sondáž, sondy čistenia 1-3, detail
graf úbytku maľby, Ukrižovanie Krista
graf úbytku plátna, Ukrižovanie Krista
graf sekundárnych zásahov, Ukrižovanie Krista

Čistenie

averzná strana, Alegória času /Chronos
po očistení, celok
polovičné čistenie, detail 6b a 4
po očistení,detail 19 a 13b
polovičné čistenie, detail 5 a 7
po očistení,detail 14 a 5

reverzná strana, Ukrižovanie Krista
po očistení, celok
polovičné čistenie, detail 8 a 1
po očistení, detail 3 a 4
polovičné čistenie, detail 3 a 9
po očistení, detail 2 a 23

Stav po vytmelení

averzná strana, Alegória času /Chronos
po vytmelení, celok a detail 24 a 23, 27 a 28
detaily 25 a 26, 29 a 33, 34 a 18

reverzná strana, Ukrižovanie Krista
po vytmelení, celok a detail 1, 6 a 9
detaily 16 a 17, 13 a 15, 22, 3 a 32

Stav po reštaurovaní

averzná strana, Alegória času /Chronos
po reštaurovaní, celok
po reštaurovaní celok na španovacom podráme
po reštaurovaní, detail 6, 5 a 4
po reštaurovaní, detail 14 a 12, 8 a 7

reverzná strana, Ukrižovanie Krista
po reštaurovaní, celok
po reštaurovaní celok na španovacom podráme
po reštaurovaní, detail 2, 17 a 18
po reštaurovaní, detail 8, 14 a 13

v Liptovskom Mikuláši
dňa 28.6. 2024

Mgr.art. Erika Benická
reštaurátorka

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Alegória času - pred reštaurovaním, averzná strana, celok

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Alegória času - pred reštaurovaním, averzná strana, detail 4,16, 5 a 1

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Alegória času - pred reštaurovaním, averzná strana, detail 9, 1,8 a 22

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Ukrižovanie Krista - pred reštaurovaním, reverzná strana, celok

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Ukrižovanie Krista - pred reštaurovaním, reverzná strana, detail 1

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Ukrižovanie Krista - pred reštaurovaním, reverzná strana, detail 21 a 24

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Ukrižovanie Krista - pred reštaurovaním, reverzná strana, detail 20 a 25

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Alegória času - ÚV snímok, averzná strana, celok

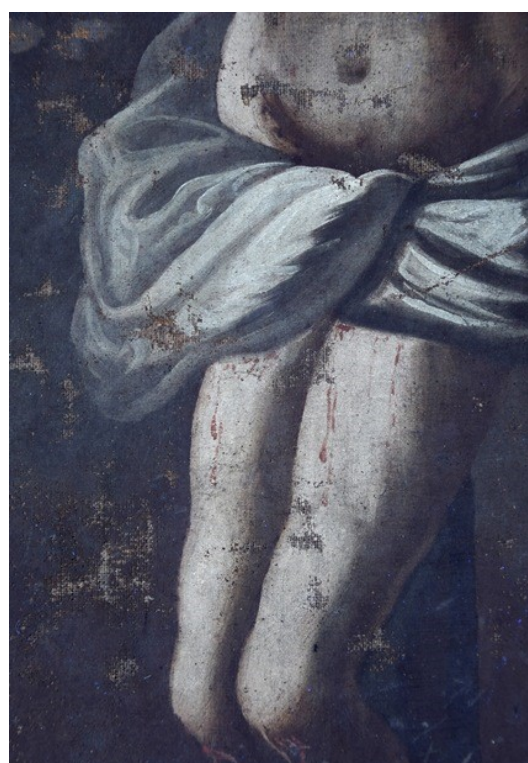
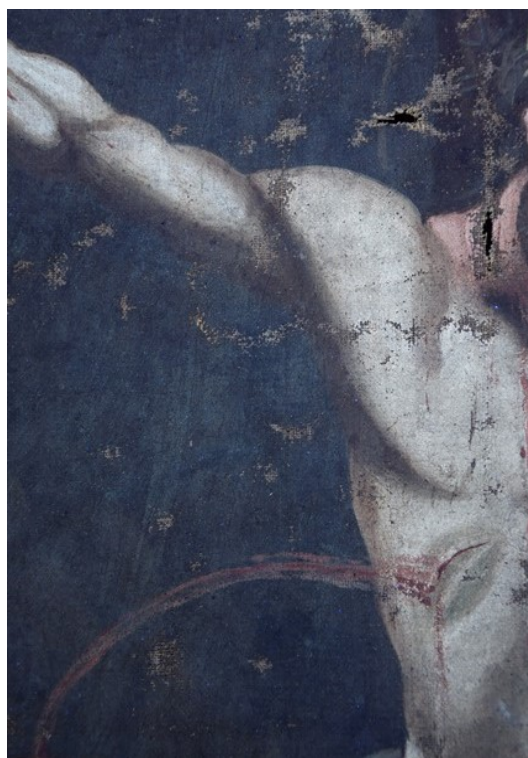
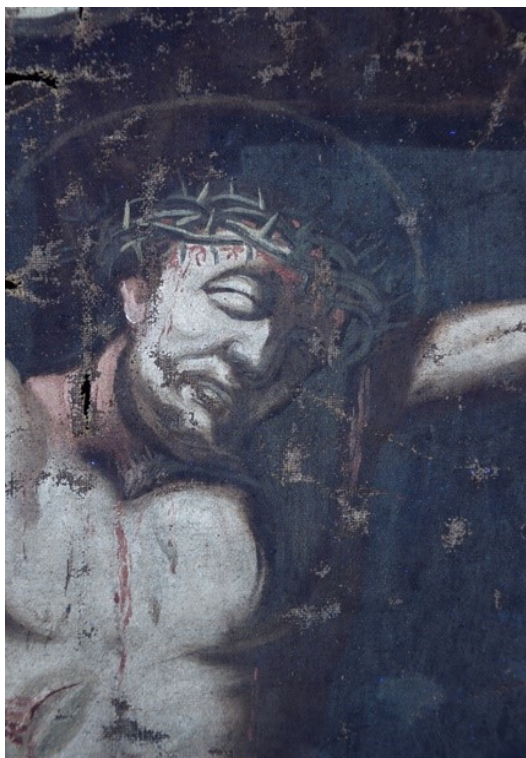
„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Alegória času - ÚV snímok, averzná strana, detail 2,1, 4 a 18

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Alegória času - ÚV snímok, averzná strana, detail 10 a 11

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Ukrižovanie Krista - ÚV snímok, reverzná strana, celok

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Ukrižovanie Krista - ÚV snímok, reverzná strana, detail 16,17, 2 a 3

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Ukrižovanie Krista - ÚV snímok, reverzná strana, detail 23, 20, 6 a 7

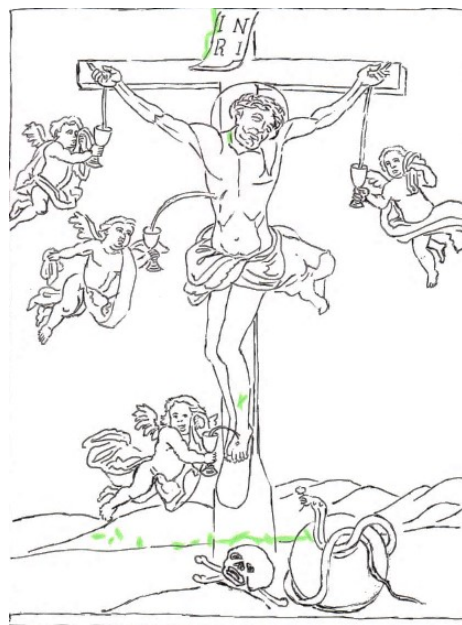
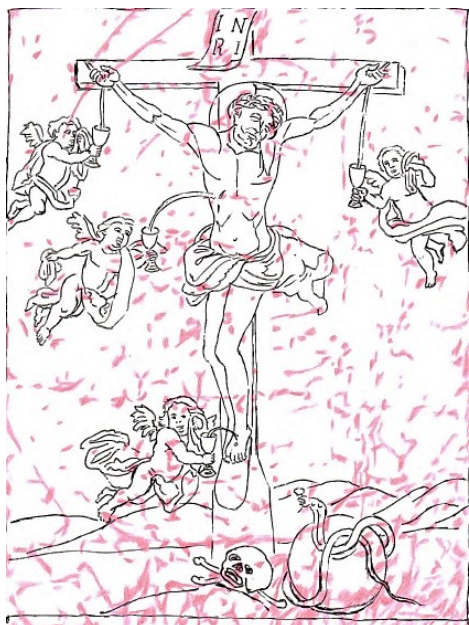
„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Ukrižovanie Krista - ÚV snímok, reverzná strana, detail 28, 13 a 29

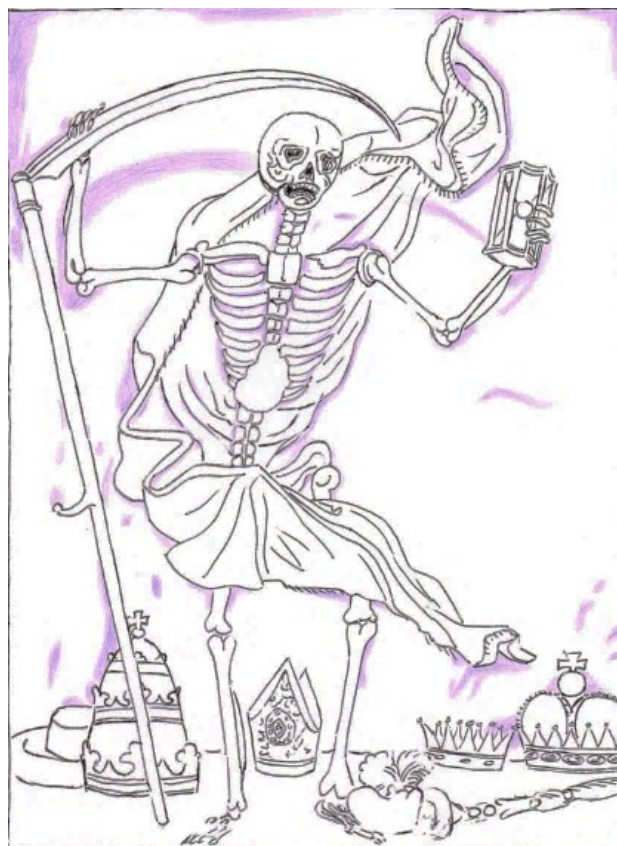
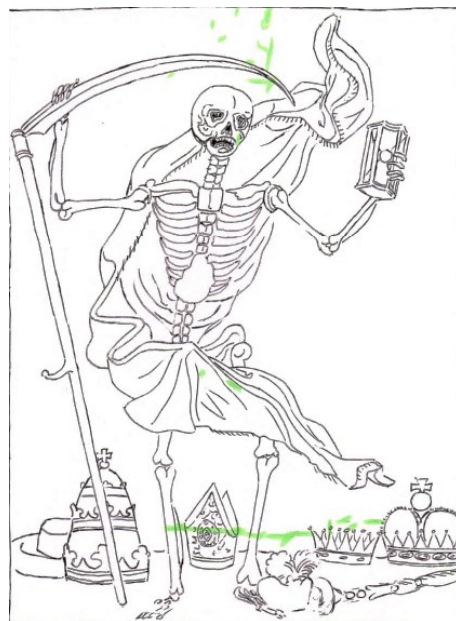
„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Alegória času - snímanie ochranného prelepu po upevnení a lisovaní,
 averzná strana, celok

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy **Alegória času/ Ukrižovanie Krista**“, r. 1815
 Ukrižovanie Krista - snímanie ochranného prelepu po upevnení a lisovaní,
 reverzná strana, celok

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy **Alegória času/ Ukrižovanie Krista**“, r. 1815
 Ukrižovanie Krista - graf úbytku maľby s podkladom (červené značenie)
 graf úbytku plátna (zelené značenie)
 graf sekundárnych zásahov (fialové značenie)

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815

Alegória času

-

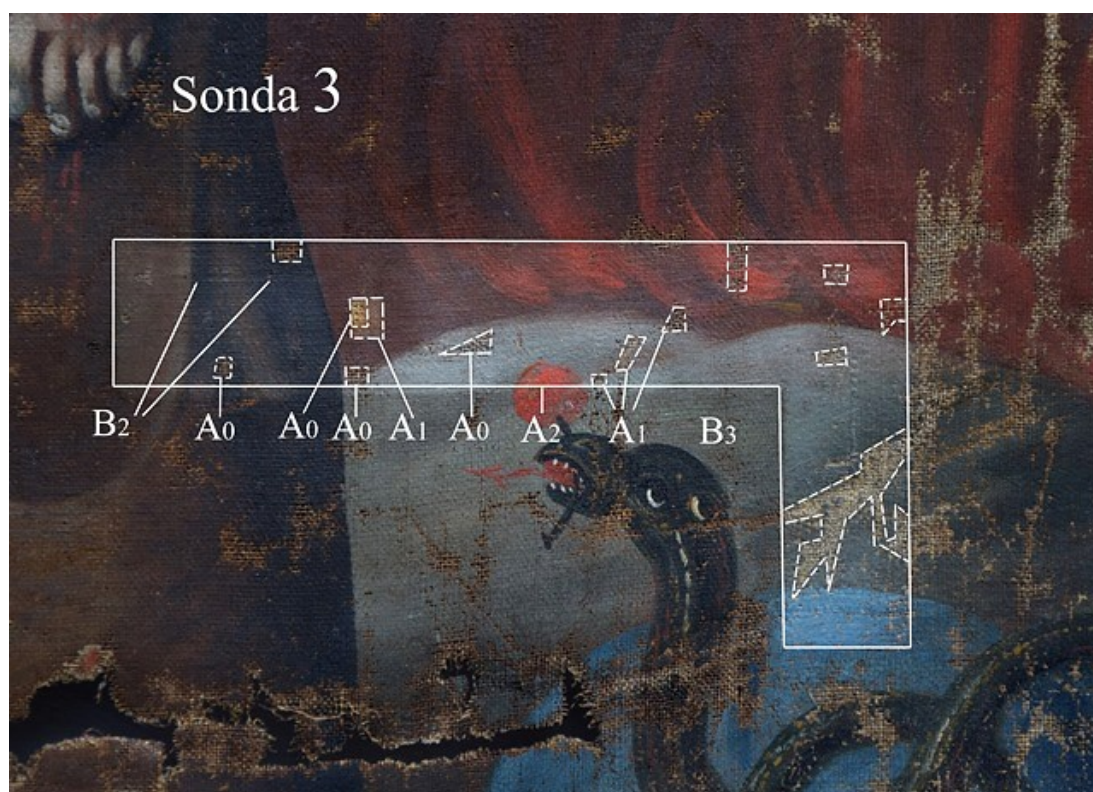
graf úbytku maľby s podkladom (červené značenie)

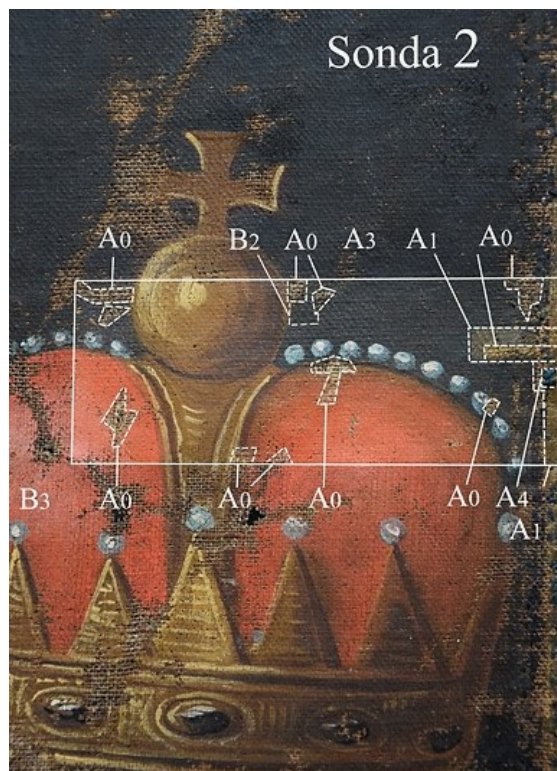
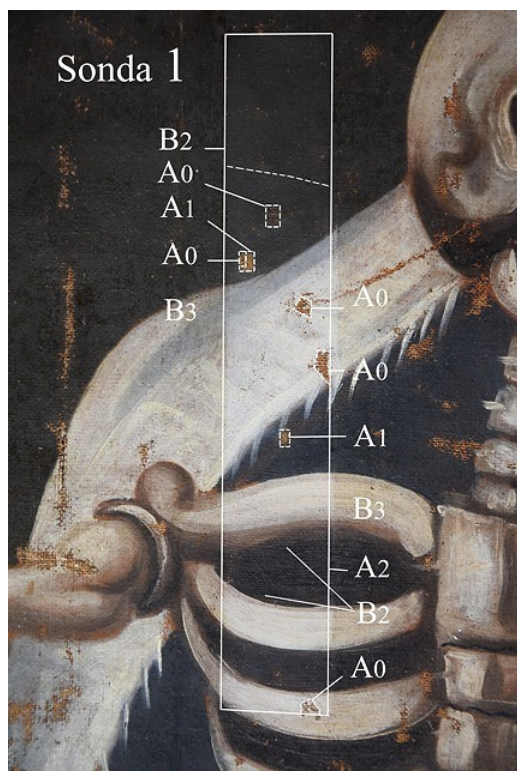
graf úbytku plátna (zelené značenie)

graf sekundárnych zásahov (fialové značenie)

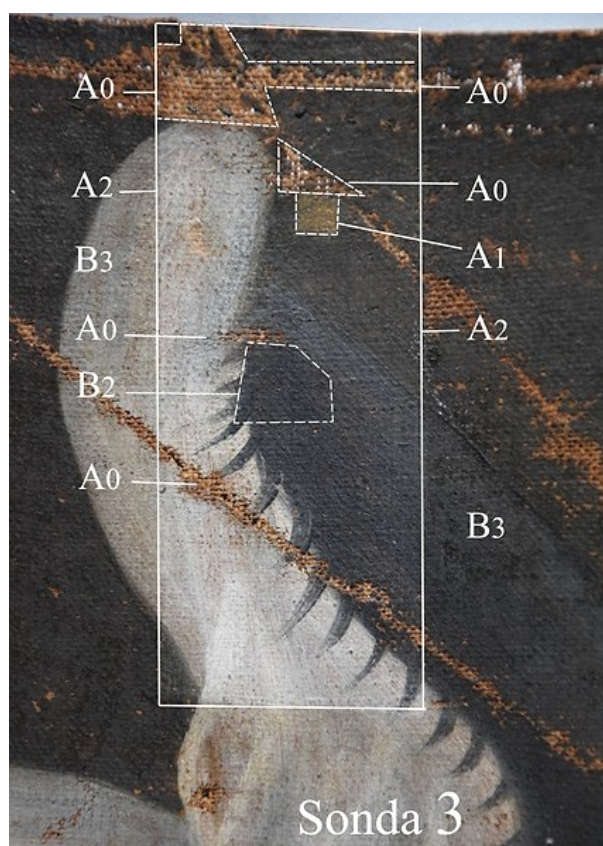

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Ukrižovanie Krista - Sonda čistenia 1, 2 a 3, po upevnení a lisovaní,
 reverzná strana, detail

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Alegória času - Sonda čistenia 1, 2 a 3, po upevnení a lisovaní,
 averzná strana, detail

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy **Alegória času/ Ukrižovanie Krista**“, r. 1815
 Alegória času - po očistení maľby a nadstavení okrajov plátna,
 po lisovaní a vypnutí na pomocný španovací podrám,
 averzná strana, celok

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy **Alegória času/ Ukrižovanie Krista**“, r. 1815
 Alegória času - polovičné čistenie, detail 6b a 4
 celkové čistenie, doplnenie plátna, detail 19 a 13b

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Alegória času - polovičné čistenie, detail 5 a 7
 celkové čistenie, detail 14 a 5

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Ukrižovanie Krista - po celkovom očistení a nadstavení okrajov plátna,
 po lisovaní a vypnutí na pomocný španovací podrám,
 reverzná strana, celok

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy **Alegória času/ Ukrižovanie Krista**“, r. 1815
 Ukrižovanie Krista - polovičné čistenie, detail 8 a 1
 celkové čistenie, detail 3 a 4

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815

Ukrižovanie Krista

-

polovičné čistenie, detail 3 a 9

celkové čistenie, detail 2 a 23

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815

Alegória času - tmelenie, averzná strana, celok

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Alegória času - tmelenie, detail 24 a 23, 27 a 28

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Alegória času - tmelenie, detail 25 a 26, 29 a 33

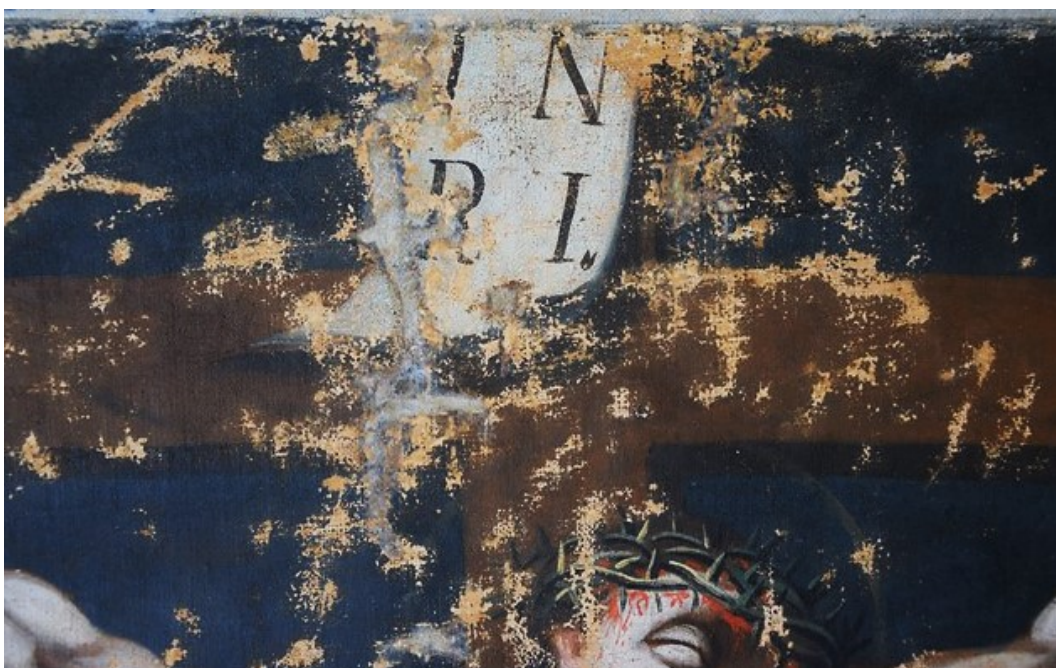
„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Alegória času - tmelenie, detail 34 a 18

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Ukrižovanie Krista - tmelenie, reverzná strana, celok

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Ukrižovanie Krista - tmelenie, detail 1, 6 a 9

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Ukrižovanie Krista - tmelenie, detail 16 a 17, 13 a 15

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
Ukrižovanie Krista - tmelenie, detail 22, 3 a 32

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Alegória času - po reštaurovaní, averzná strana, celok

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy **Alegória času/ Ukrižovanie Krista**“, r. 1815
 Alegória času - po reštaurovaní, adjustácia na španovacom podráme,
 averzná strana, celok a detail 6, 5 a 4

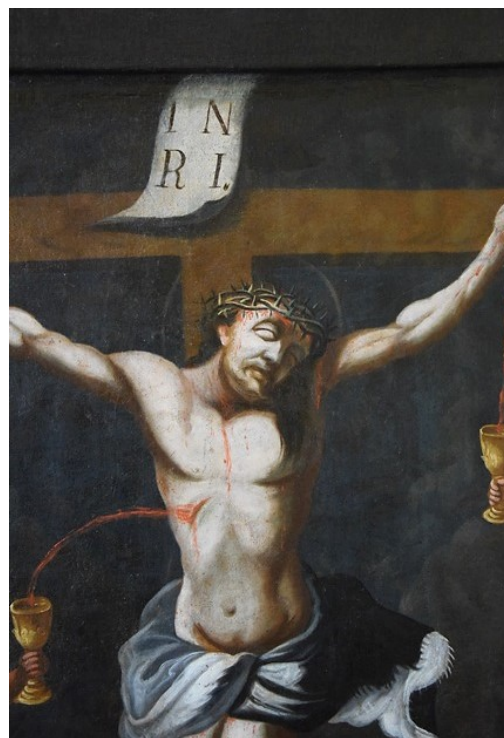
„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Alegória času - po reštaurovaní, averzná strana , detail 14 a 12

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
Alegória času - po reštaurovaní, detail 8 a 7

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Ukrižovanie Krista - po reštaurovaní, reverzná strana, celok

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy **Alegória času/ Ukrižovanie Krista**“, r. 1815
 Ukrižovanie Krista - po reštaurovaní, adjustácia na španovacom podráme,
 reverzná strana, celok a detail 2, 17a 18

„Maľba obojstranná z liturgickej zástavy Alegória času/ Ukrižovanie Krista“, r. 1815
 Ukrižovanie Krista - po reštaurovaní, detail 8, 14 a 13

v Liptovskom Mikuláši
dňa 28.6. 2024

Mgr.art. Erika Benická
reštaurátorka